METODE SOCIOLOGICE APLICATE ÎN CERCETAREA FAMILIEI

Oleg BULGARU

Cercetarea ştiinţifică a familiei are drept scop obţinerea datelor cât mai exacte despre multitudinea dimensiunilor şi modalităţilor de funcţionare a grupului familial, care ar putea fi utilizate pentru intervenţiile practice. Constituind unitatea structurală fundamentală a societăţii, familia şi problemele ei au devenit o temă importantă a reflecţiilor cugetătorilor şi cercetărilor savanţilor din toate timpurile. Astfel, din cele mai vechi timpuri, sunt înregistrate dezbateri cu privire la apariţia familiei şi la căsătorie,

relaţiile de rudenie, statutul bărbatului şi femeii în familie, relaţiile părinţi-copii etc.

O importanţă deosebită prezintă în plan ştiinţific cercetările efectuate de Lewis Henry Morgan (1818-1881), istoric şi etnograf american, unul dintre principalii fondatori ai antropologiei sociale, care timp de circa 20 de ani a studiat, prin observaţie directă (în mare parte şi participativă), viaţa de familie la irochezi. Diverse abordări ale familiei au fost întreprinse de către clasicii sociologiei: Auguste Comte (1798-1857), Emil Durkheim (1858-1917), Frederik le Play (1806-1882), consideraţi cei care au făcut cercetări propriu-zis sociologice asupra familiei, dar şi alţii. În perioada postbelică, ca punct de referinţă în sociologia familiei au servit lucrările elaborate de T.Parsons (1955) şi W.Good (1963). În această perioadă, cercetările se reorientează în trei direcţii importante: 1) orientarea structurală, interesată de legăturile dintre familie şi societate; 2) orientarea „comportamentalistă", preocupată de fenomenele şi interacţiunile (de rol) din interiorul familiei; 3) orientarea „acţionalistă", urmărind studierea comportamentelor familiale faţă de evenimente şi situaţii concrete [1, p.326-338].

Fără a-şi diminua importanţa ca instituţie socială, familia nu mai reprezintă o instituţie conservatoare, ci una tot mai adaptată transformărilor de la nivelul societăţii, democratică şi deschisă. Familia este tot mai integrată în dinamica societăţii, tot mai mult condiţionată de schimbările economice şi sociale, influenţând, la rândul ei, evoluţia de ansamblu. Familia a suferit modificări profunde a relaţiilor dintre membrii ei. S-a trecut de la familia tradiţională la cea modernă. Au avut loc schimbări în cadrul funcţiilor familiei şi în distribuirea rolurilor conjugale. Soţul nu mai este considerat singurul care contribuie la bugetul familiei. Soţia în ziua de astăzi are grijă nu numai de familie, dar mai este încadrată şi în câmpul muncii. Toate aceste schimbări necesită o studiere aprofundată şi o analiză ştiinţifică.

Metodele de cercetare familiei depind de mai mulţi factori, printre care menţionăm:

— definiţia utilizată a familiei, respectiv − componenţa ei, determinată de definiţie (de exemplu, definiţia familiei ca „o formă de comunitate umană alcătuită din doi sau mai mulţi indivizi, uniţi prin legături de căsătorie şi/sau paterne, realizând, mai mult sau mai puţin, latura biologică şi/sau cea psihosocială" [2, p.17], presupune existenţa în familie a doi parteneri, cu sau fără copii, sau a unui partener cu unul sau mai mulţi copii proprii);

— problema cercetată, respectiv − caracteristicile/variabilele necesare de a fi culese, verificate, prelucrate şi analizate (amintim că, *cercetarea reprezintă studiul variabilelor şi relaţiilor dintre ele*);

— modalitatea în care este tratată familia: ca entitate aparte sau ca grup de indivizi. Familia ca entitate posedă un fel de caracteristici (de exemplu,

număr de membri, număr de copii, tipul locuinţei, situaţia economică, calitatea relaţiilor între membrii ei etc.), pe când fiecare membru posedă alte caracteristici, suma cărora poate să nu coincidă cu caracteristica respectivă a familiei, sau chiar să nu aibă sens pentru familie ca entitate (de exemplu, sexul individului, rolul în familie, nivelul de studii, statutul ocupaţional, confesiunea religioasă etc.).

La cercetarea familiei pot fi aplicate majoritatea metodelor de cercetare sociologică (calitative şi cantitative), de fiecare dată, însă, ele necesitând adaptarea la obiectul şi subiectul cercetării prin utilizarea unor tehnici şi instrumente specifice [3], [4]. Nu vom dezvălui conţinutul acestor metode, dar ne vom îndrepta atenţia pe evidenţierea câtorva particularităţi şi a relevanţei lor în investigarea familiei.

Menţionăm că, complexitatea problemelor familiei, în întregime, şi ale fiecărui din membrii ei, aparte, specificul grupului familial, care diferă esenţial de alte grupuri de indivizi, termenii şi condiţiile de culegere a datelor din mediul familial impun aplicarea în acelaşi timp a câtorva metode de cercetare, instrumente diferite de culegere a datelor de la unul sau la câţiva membri ai familiei etc. Unele elemente ale acestor cercetări se observă, de exemplu, şi în studiile naţionale realizate cu suportul UNICEF în Moldova [5], [6], [7], [8], [9].

În cazul cercetării cantitative a familiilor, ţinând cont de cele expuse *supra,* se propune utilizarea **metodei anchetei sociologice**, având în calitate de instrument de culegere a datelor unul sau câteva chestionare care conţin, pe lângă întrebările obişnuite, elemente de *fişe de observaţii* (se vor completa de către operatori), *întrebări deschise, având rolul ghidurilor de interviu structurat*, după caz − *teste psihologice* (de exemplu, pentru evaluarea nivelului de dezvoltare a copiilor). În chestionare pot fi prevăzute blocuri de întrebări ce ar face posibilă o analiză factorială, astfel determinând caracteristici latente ale familiei sau ale membrilor ei. Aplicarea unor astfel de instrumente complexe necesită, în primul rând, un nivel corespunzător de pregătire a operatorilor, o înţelegere prealabilă cu familia intervievată (stabilirea şi respectarea timpului de aplicare a instrumentelor) etc.

În realizarea cercetărilor familiei pot apărea erori. Ele se datorează atât respondenţilor, cât şi operatorilor. Cauzele acestor erori pot fi următoarele [3, p.89-91]:

1. Efectul dezirabilităţii sociale, care constă în tendinţa indivizilor de a da răspunsuri în conformitate cu ceea ce e de dorit din punct de vedere social, de a apărea într-o lumină favorabilă în concordanţă cu un set de valori şi norme socialmente acceptate.
2. Unii respondenţi se străduie să se prezinte aşa cum doreşte operatorul.
3. Instrumentul de culegere a datelor (ordinea întrebărilor din chestionar, de exemplu) poate schimba opinia respondenţilor.

4. Neînțelegând întrebarea şi/sau variantele de răspuns, totuşi respondenții vor să demonstreze că posedă cunoştințele/opiniile respective, enunțându-le greşit.

5. Răspunsurile pot fi influențate de comportamentul, poziția, mimica operatorului.

6. Unele întrebări din chestionar pot fi modificate de către operator, pentru a fi înțelese de către respondenți, însă aceste modificări pot schimba sensul întrebărilor.

7. Cercetarea unor familii în locul celor incluse în eşantion (pe motiv de lipsă, de exemplu) schimbă structura eşantionului, reprezentativitatea lui şi, respectiv, rezultatele cercetării.

Menționăm, în final, că în condițiile actuale un suport esențial atât în cercetarea familiilor, cât şi în aplicarea diferitelor metode de cercetare, îl acordă resursele Internet. Printre acestea vom evidenția câteva site-uri ale diferitelor organizații internaționale ce studiază familiile: www.naswdc.org (Asociația Națională a Asistenților Sociali), www.ncfr.org (Consiliul Național al Relațiilor Familiale), www.apa.org (Asociația Americană de Psihologie), www.asanet.org (Asociația Americană de Sociologie), www.aamft.org (Asociația Americană pentru Căsătorie şi Familie), www.naeyc.org (Asociația Națională pentru Educația Tinerilor şi Copiilor) etc.

Referințe:

1. BULGARU, M. *Asistența socială în contextul globalizării.* Chişinău: CEP USM, 2012.
2. MITROFAN, I., CIUPERCA, C. *Incursiune în psihosociologia şi psihosexologia familiei.* Bucureşti: Press Mihaela S.R.L., 1998.
3. GREENSTEIN, T.N. *Methods of family research.* Thousand Oaks, CA: Sage Publication, 2001.
4. RUBIN, A., BABBIE, E. *Essential Research Methods for Social Work.* Books/Cole, Cengage Learning, 2010.
5. *Cunoştințele, atitudinile şi practicile familiilor în domeniul îngrijirii şi dezvoltării timpurii a copiilor, 2009. Studiu național.* Chişinău: UNICEF, 2010.
6. *Lăsați în urma migrației: persoane în etate şi copii din Moldova.* Studiu național realizat de HelpAge International şi UNICEF. Chişinău: Pontos, 2010.
7. *Modelul familiei în tranziție şi răspunsul politicilor publice la schimbări de valori şi structuri sociale în Republica Moldova.* Raport de cercetare. Chişinău: IDIS „Viitorul", 2008.
8. *Monitorizarea situației copiilor şi femeilor. Studiul de indicatori multipli în cuiburi Republica Moldova 2012.* Chişinău: UNICEF, 2014.
9. *Sănătatea şi dezvoltarea tinerilor. Studiu de evaluare a cunoştințelor, atitudinilor şi practicilor tinerilor.* Chişinău: Trigraf-Tipar, 2005.